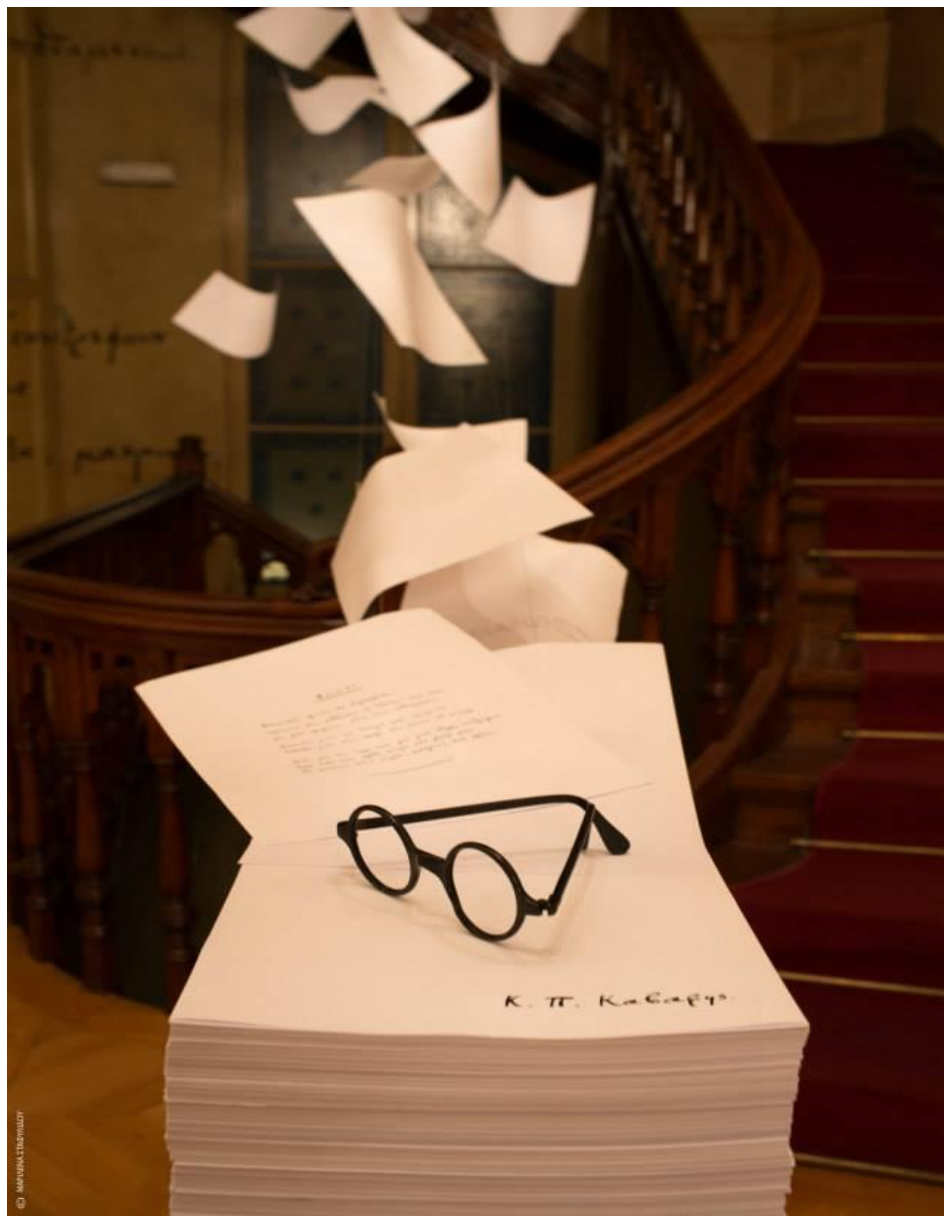

Η καλλιτεχνική δημιουργία, το αισθητικό ιδεώδες και η «αγορά»

Από την αρχαιολογική έκθεση «Ίδανικές μορφές κι αγαπημένες». Εικονογραφώντας ποιήματα του Καβάφη», Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, 27.11.2013-30.3.2014

Σύγχρονη «γλυπτική»
σύνθεση με τα γυαλιά του
ποιητή και φύλλα χαρτιού
με τυπωμένα ποιήματά του.

Επιμέλεια έκδοσης:

Νικόλαος Χρ. Σταμπολίδης
Μαρία Δόγκα-Τόλη
Μιμίκια Γιαννοπούλου

8 αναγνωρισμένα ποιήματα σχετικά με τη γλυπτική (1907-1928)

«Η συνοδεία του Διονύσου»	1903	1907
«Τυανεύς γλύπτης»	1893	1911
«Του μαγαζιού»	1912	1913
«Ενώπιον του αγάλματος του Ενδυμίωνος»	1895	1916
«Τεχνουργός κρατήρων»	1903	1921
«Εκόμισα εις την Τέχνη»	1921	1921
«Απολλώνιος ο Τυανεύς εν Ρόδω»	1925	1925
«Μέρες του 1909, '10, και '11»		1928

Η τέχνη στην υπηρεσία της αγοράς

Η Συνοδεία του Διονύσου

Ο Δάμων ο τεχνίτης (άλλον πιο ικανό	1
στην Πελοπόννησο δεν έχει) εις παριανό	2
μάρμαρο επεξεργάζεται την συνοδεία	3
του Διονύσου. Ο θεός με θεσπεσία	4
δόξαν εμπρός, με δύναμι στο βάδισμά του.	5
Ο Άκρατος πίσω. Στο πλάγι του Ακράτου	6
η Μέθη χύνει στους Σατύρους το κρασί	7
από αμφορέα που τον στέφουνε κισσοί.	8
Κοντά των ο Ηδύοινος ο μαλθακός,	9
τα μάτια του μισοκλειστά, υπνωτικός.	10
Και παρακάτω έρχοντ' οι τραγουδισταί	11
Μόλπος κ' Ηδυμελής, κι ο Κώμος που ποτέ	12
να σβύσει δεν αφήνει της πορείας την σεπτή	13
λαμπάδα που βαστά· και, σεμνοτάτη, η Τελετή.--	14
Αυτά ο Δάμων κάμνει. Και κοντά σ' αυτά	15
ο λογισμός του κάθε τόσο μελετά	16
την αμοιβή του από των Συρακουσών	17
τον βασιλέα, τρία τάλαντα, πολύ ποσόν.	18
Με τ' άλλα του τα χρήματα κι αυτά μαζύ	19
σαν μπουν, ως εύπορος σπουδαία πια θα ζει,	20
και θα μπορεί να πολιτεύεται - χαρά! -	21
κι αυτός μες στην βουλή, κι αυτός στην αγορά.	22

γ. Ιούλιο 1903--δ. Απρίλιο 1907

Η συνοδεία του Διονύσου

Την χρονιά που ο Κ. Π. Καβάφης πλάθει το προσωπείο του αριβίστα Δάμωνος, ομολογεί την απόλυτη αφοσίωσή του στην ποίηση:

Χθες συλλογίστηκα αορίστως—μου πέρασε από τον νου—το ενδεχόμενο της λογοτεχνικής αποτυχίας, και ένιωσα ξαφνικά σαν να είχε λείψει κάθε γοητεία από την ζωή μου. Και μόνη η σκέψη αυτή, με έκανε να νιώσω μια οξύτατη οδύνη. Παρευθύς φαντάστηκα να έχω την απόλαυση του έρωτα—όπως τον εννοώ και τον θέλω--, αλλά ακόμη και αυτό μου φάνηκε, πολύ καθαρά μάλιστα, πως δεν θα ήταν αρκετό να με παρηγορήσει για την μεγάλη απογοήτευση. Τούτο αποδειχνει την αλήθεια του «Η Σατραπεία».

Σαββίδης 1987: 129.

Η Σατραπεία

Τι συμφορά, ενώ είσαι καμωμένος
για τα ωραία και μεγάλα έργα
η άδικη αυτή σου η τύχη πάντα
ενθάρρυνσι κ' επιτυχία να σε αρνείται·
να σ' εμποδίζουν ευτελείς συνήθειες,
και μικροπρέπειες, κι αδιαφορίες.
Και τι φρικτή η μέρα που ενδίδεις,
(η μέρα που αφέθηκες κ' ενδίδεις),
και φεύγεις οδοιπόρος για τα Σούσα,
και πηαίνεις στον μονάρχην Αρταξέρξη
που ευνοϊκά σε βάζει στην αυλή του,
και σε προσφέρει σατραπείες και τέτοια.
Και συ τα δέχεσαι με απελπισία
αυτά τα πράγματα που δεν τα θέλεις.
Άλλα ζητεί η ψυχή σου, γι' άλλα κλαίει·
τον έπαινο του Δήμου και των Σοφιστών,
τα δύσκολα και τ' ανεκτίμητα Εύγε·
την Αγορά, το Θέατρο, και τους Στεφάνους.
Αυτά πού θα σ' τα δώσει ο Αρταξέρξης,
αυτά πού θα τα βρεις στη σατραπεία·
και τι ζωή χωρίς αυτά θα κάμεις.

Πιθ. γ Ιούλιος 1905, δ. Ιούνιος 1910

Η αγορά στην υπηρεσία της τέχνης

Τυανεύς Γλύπτης

Καθώς που θα το ακούσατε, δεν είμ' αρχάριος.
Κάμποση πέτρα από τα χέρια μου περνά.
Και στην πατρίδα μου, τα Τύανα, καλά
με ξέρουνε· κ' εδώ αγάλματα πολλά
με παραγγείλανε συγκλητικοί.

Και να σας δείξω
αμέσως μερικά. Παρατηρείστ' αυτήν την Ρέα·
σεβάσμια, γεμάτη καρτερία, παναρχαία.
Παρατηρείστε τον Πομπήιον. Ο Μάριος,
ο Αιμίλιος Παύλος, ο Αφρικανός Σκιπίων.
Ομοιώματα, όσο που μπόρεσα, πιστά.
Ο Πάτροκλος (ολίγο θα τον ξαναγγίξω).
Πλησίον στου μαρμάρου του κιτρινωπού
εκείνα τα κομμάτια, είν' ο Καισαρίων.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13

Και τώρα καταγίνομαι από καιρό αρκετό 14
να κάμω έναν Ποσειδώνα. Μελετώ 15
κυρίως για τ' άλογά του, πώς να πλάσω αυτά. 16
Πρέπει ελαφρά έτσι να γίνουν που 17
τα σώματα, τα πόδια των να δείχνουν φανερά 18
που δεν πατούν την γη, μόν' τρέχουν στα νερά. 19

Μα να το έργο μου το πιο αγαπητό 20
που δούλεψα συγκινημένα και το πιο προσεκτικά· 21
αυτόν, μια μέρα του καλοκαιριού θερμή 22
που ο νους μου ανέβαινε στα ιδανικά, 23
αυτόν εδώ ονειρεύομουν τον νέον Ερμή. 24

γ. Ιούνιος 1893 «Γλύπτου εργαστήριο»

2 γ. Νοέμβριος 1903

δ. Μάρτιος 1911 «Τυανεύς Γλύπτης»

Πραγματολογικά στοιχεία

Ρέα: κόρη του Ουρανού και της Γης, γυναίκα του Κρόνου και μητέρα των θεών του Ολύμπου

Ο Μάριος (157-86 π.Χ.), ο Αιμίλιος Παύλος (228-160 π.Χ.) και ο Σκιπίων ο Αφρικανός: διάσημοι στρατηγοί και ύπατοι της δημοκρατικής Ρώμης.

Καισαρίων: ο μικρός γιος της Κλεοπάτρας (βλ. τα ποιήματα «Αλεξανδρινοί βασιλείς» και «Καισαρίων»).

Του μαγαζιού

Τα τύλιξε προσεκτικά, με τάξι σε πράσινο πολύτιμο μετάξι.	1 2
Από ρουμπίνια ρόδα, από μαργαριτάρια κρίνοι, από αμεθύστους μενεξέδες. Ως αυτός τα κρίνει,	3 4
τα θέλησε, τα βλέπει ωραία · όχι όπως στην φύσι τα είδεν ή τα σπούδασε. Μες στο ταμείον θα τ'αφίσει,	5 6
δείγμα της τολμηρής δουλειάς του και ικανής. Στο μαγαζί σαν μπει αγοραστής κανείς	7 8
βγάζει απ' τες θήκες άλλα και πουλεί -- περίφημα στολίδια -- βραχιόλια, αλυσίδες, περιδέραια, και δαχτυλίδια.	9 10

Απολλώνιος ο Τυανεύς εν Ρόδω

Για την αρμόζουσα παιδείυσι κι αγωγή
ο Απολλώνιος ομιλούσε μ' έναν
νέον που έκτιζε πολυτελή
οικίαν εν Ρόδω. «Εγώ δε ες ιερόν»
είπεν ο Τυανεύς στο τέλος «παρελθών
πολλώ αν ήδιον εν αυτώ μικρώ
όντι άγαλμα ελέφαντός τε και χρυσοῦ
ίδοιμι ή εν μεγάλω κεραμεούν τε και φαύλον.» —

Το «κεραμεούν» και «φαύλον»· το σιχαμερό:
που κióλας μερικóυς (χωρίς προπόνησι αρκετή)
αγυρτικώς εξαπατά. Το κεραμεούν και φαύλον.

γ. 1925, δ. Οκτώβριος 1925

Φιλόστρατος, Τα ἔς τον Τυανέα Ἀπολλώνιον

Ἐτύγχανέ τι καὶ μειράκιον νεόπλουτόν τε καὶ ἀπαίδευτον οἰκοδομούμενον οἰκίαν τινὰ ἐν τῇ Ῥόδῳ καὶ ξυμφέρον ἐς αὐτὴν γραφάς τε ποικίλας καὶ λίθους ἐξ ἀπάντων ἐθνῶν. ἤρετο οὖν αὐτό, ὅποσα χρήματα εἶη ἐς διδασκάλους τε καὶ παιδείαν ἀνηλωκός· ὁ δὲ «οὐδὲ δραχμὴν» εἶπεν. «ἐς δὲ τὴν οἰκίαν πόσα;» «δώδεκα» ἔφη «τάλαντα, προσαναλώσασαιμι δ' ἂν καὶ ἕτερα τοσαῦτα». «τί δ'» εἶπεν «ἡ οἰκία βούλεται σοι;» «δίαιτα» ἔφη «λαμπρὰ ἔσται τῷ σώματι, καὶ γὰρ δρόμοι ἐν αὐτῇ καὶ ἄλση καὶ ὀλίγα ἐς ἀγορὰν βαδιοῦμαι καὶ προσεροῦσί με οἱ ἐσιόντες ἡδιον, ὥσπερ ἐς ἱερὸν φοιτῶντες.» «ζηλωτότεροι δὲ» εἶπεν «οἱ ἄνθρωποι πότερον δι' αὐτοὺς εἰσιν ἢ διὰ τὰ περὶ αὐτοὺς ὄντα;» «διὰ τὸν πλοῦτον», εἶπε, «τὰ γὰρ χρήματα πλεῖστον ἰσχύει». «χρημάτων δ'», ἔφη «ὧ̃ μειράκιον, ἀμείνων φύλαξ πότερον ὁ πεπαιδευμένος ἔσται ἢ ὁ ἀπαίδευτος;» ἐπεὶ δὲ ἐσιώπησε, «δοκεῖς μοι», εἶπε «μειράκιον, οὐ σὺ τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ σὲ ἡ οἰκία κεκτῆσθαι. ἐγὼ δὲ ἐς ἱερὸν παρελθὼν πολλῶ ἂν ἡδιον ἐν αὐτῷ μικρῶ ὄντι ἄγαλμα ἐλέφαντός τε καὶ χρυσοῦ ἴδοιμι ἢ ἐν μεγάλῳ κεραμεοῦν τε καὶ φαῦλον.»

Συνέβη επίσης τότε ένας νεόπλουτος και απαίδευτος νεαρός να χτίζει σπίτι στη Ρόδο και να συγκεντρώνει για το σκοπό αυτό πολύχρωμους ζωγραφικούς πίνακες και λίθους από όλες τις χώρες. Τον ρώτησε λοιπόν ο Απολλώνιος πόσα χρήματα είχε ξοδέψει για δασκάλους και μόρφωση. «Ούτε δραχμή», απάντησε. «Και για το σπίτι πόσα;» «Δώδεκα τάλαντα», είπε, «και, αν χρειαστεί, θα ξοδέψω άλλα τόσα». «Και σε τι θα σου είναι χρήσιμο το σπίτι;», ρώτησε. «Θα είναι εξαιρετικό μέρος για τη σωματική μου άσκηση, γιατί έχει μέσα και περιστύλια για περίπατο και άλση, έτσι που λίγες φορές θα χρειάζεται να πηγαίνω στην αγορά· οι άνθρωποι πάλι που θα έρχονται μέσα θα μου μιλούν με ακόμη μεγαλύτερη ευχαρίστηση, σαν να επισκέπτονται ένα ιερό.» «Οι άνθρωποι», ρώτησε ο Απολλώνιος, «εκτιμώνται πιο πολύ γι' αυτό που είναι οι ίδιοι ή για τα υπάρχοντά τους;» «Για τα πλούτη τους», απάντησε, «γιατί αυτά έχουν τη μεγαλύτερη δύναμη». «Και για τα υπάρχοντα, νεαρέ, ποιος είναι» ρώτησε ο Απολλώνιος, «πιο ικανός φύλακας, ο πεπαιδευμένος ή ο απαίδευτος;» Επειδή εκείνος δεν απάντησε, «Μου δίνεις», είπε, «την εντύπωση, νεαρέ, πως δεν ανήκει το σπίτι σε εσένα, αλλά εσύ στο σπίτι. Όσο για μένα, αν πήγαινα σε ένα ιερό, με πολύ μεγαλύτερη ευχαρίστηση θα έβλεπα σε ένα, έστω και μικρό ιερό άγαλμα χρυσελεφάντινο παρά σε μεγάλο άγαλμα πήλινο και ευτελές».

[Μετάφραση: Σταύρος Τσιτσιρίδης]

Ο νεοπυθαγόρειος φιλόσοφος και μάγος **Απολλώνιος** γεννήθηκε στα Τύανα της Καππαδοκίας γύρω στις αρχές του πρώτου αιώνα και πέθανε στα 96/8 μ.Χ. Σπούδασε φιλοσοφία και υιοθέτησε τον ασκητικό βίο των Πυθαγορείων. Ταξίδεψε στην Ανατολή (μέχρι και στην Ινδία) και φημίστηκε για τις θαυματουργικές του ικανότητες· έτσι, μετά θάνατον, έφθασε να προβληθεί ως ανταγωνιστής του Ιησού Χριστού. Πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής του στην Έφεσο, αλλά διάφορες παραδόσεις υποστήριζαν πως «ανελήφθη» στη Ρόδο είτε στην Κρήτη.

Η θρυλική βιογραφία του, *Τα ες τον Τυανέα Απολλώνιον*, γράφηκε σχεδόν δύο αιώνες αργότερα, από τον σοφιστή Φλάβιο Φιλόστρατο – «έργον λίαν αξιοπερίεργον και ανταμείβον τον αναγνώστην του [...] Η ανάγνωσίς του υπήρξε δι' εμέ αληθής απόλαυσις [...] Η μορφή του μεγάλου μάγου φιλοσόφου των Τυάνων γοητεύει το πνεύμα ως μεγαλοπρεπής υπεράνθρωπος προσωπικότης. [...] Τα ποιητικά επεισόδια είναι πολλά, καθιστώντα το βιβλίον αποταμίευμα ποιητικής ύλης» (Καβάφης, εφ. *Τηλέγραφος*, 24/5 Νοεμβρίου 1892).

Η τέχνη στην υπηρεσία της ιδεολογίας

Τεχνουργός κρατήρων

Εις τον κρατήρα αυτόν	από αγνόν ασήμι	1
— που για του Ηρακλείδη	έγινε την οικία,	2
ένθα καλαισθησία	πολλή επικρατεί —	3
ιδού άνθη κομψά,	και ρύακες, και θύμοι,	4
κ' έθεσα εν τω μέσω	έναν ωραίον νέον,	5
γυμνόν, ερωτικόν ·	μες στο νερό την κνήμη	6
την μια του έχει ακόμη. —	Ικέτευσα, ω μνήμη,	7
να σ' εύρω βοηθόν	αρίστην, για να κάμω	8
του νέου που αγαπούσα	το πρόσωπον ως ήταν.	9
Μεγάλη η δυσκολία	απέβη επειδή	10
ως δέκα πέντε χρόνια	πέρασαν απ' την μέρα	11
που έπεσε, στρατιώτης,	στης Μαγνησίας την ήτταν.	12

γ. Νοέμβριος 1903: «Αμφορεύς», β' γ. 1912,

δ. Δεκέμβριος 1921: «Τεχνουργός κρατήρων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ (1984), *Ο Καβάφης και η Δεύτερη Σοφιστική*, Στιγμή, Αθήνα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ (1933), «Από το καθαφικό εργαστήριο», *Νέα Εστία* 14 (158) 1627-1629.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ (2013), «Ο Κ. Π. Καβάφης και οι εικαστικοί καλλιτέχνες. Μια αφμίδρομη σχέση», *Κ.Π. Καβάφης. Η ποίηση και η ποιητική του*, Αθήνα, Κίχλη, 85-98.